

Czarnowiec w słowniku i w przewodniku

Category: Historia,histeryczne,NEWS

written by Jacek | 5 marca 2023

Dzieło, bez którego nie znalibyśmy szczegółowo geografii dziewiętnastowiecznych ziem polskich, udało się opublikować dzięki fortelowi wobec carskiej cenzury. Na stronie tytułowej dzieła wydanego w 1880 roku widnieją następujące słowa: „Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich”.

Autorzy wychodzili ze słusznego założenia, że gdy zechcą opublikować usystematyzowaną wiedzę geograficzną o Królestwie Polskim, rosyjska cenzura powie im stanowcze „niet”. Wszak i Polacy, i zaborcy mieli jeszcze świeżo w pamięci powstanie styczniowe. Ale gdy twórcy „Słownika” zaproponowali rosyjskim cenzorom, że w dziele znajdą się również „inne kraje słowiańskie”, uzyskali zgodę. „Dozwoliono cenzuroju”. Było to w grudniu 1879 roku.

Projekt graficzny strony tytułowej odzwierciedla prawdziwe intencje autorów. „Słownik geograficzny Królestwa Polskiego...” zapisano rzucającą się w oczy czcionką. Druga część tytułu „...i innych krajów słowiańskich” – już wyraźnie mniejszym stopniem pisma.

„Słownik” – historia jego powstawania, ludzie którzy przy nim pracowali i

jego znaczenie dla polskiej historii i geografii – to temat na osobną, pasjonującą opowieść. Na przykład, wśród ok. 150 współautorów wpisów w „Słowniku” znajduje się Ludwik Krzywicki. To spod jego pióra wyszły opisy wielu miejscowości na Kurpiach.

W słowniku znajduje się oczywiście wpis o Czarnowcu, choć już nie autorstwa Krzywickiego. Z inicjałów widniejących w zakończeniu czarnowieckiej notki, można wnioskować, że jednym z jej autorów był współredaktor „Słownika” Bronisław Chlebowski – profesor literatury i encyklopedysta. Kto jeszcze – trudno z inicjałów rozczytać. Może ktoś z Czytelników pomoże. Wygląda to tak, jak poniżej.

**Cz., wś i folw., pow. ostrołęcki, gm. i par.
Rzekuń. R. 1827 było tu 10 dm. i 83 mk., obecnie liczy 14 dm., 136 mk., 1435 m. ziemi dwor. i 28 morg. włośc. Połowę obszaru dworskiego zajmują lasy. Osad włośc. 20. A. Pał. Br. Ch.**

Nota o Czarnowcu ze „Słownika geograficznego Królestwa Polskiego”. Dlatego na początku jest tylko Cz., ponieważ wcześniej były wymieniane inne polskie wsie o tej samej nazwie, lecz leżące gdzie indziej.

W notce o Czarnowcu zapisano, że jest to wieś i folwark w powiecie ostrołęckim. W roku 1827 (wtedy powstała „Tabella miast, wsi i osad Królestwa Polskiego”, sporządzona po spisie ludności i domów z lat 1824-1826 – przyp. JP) było w Czarnowcu dziesięć domów i 83 mieszkańców. Z kolei w okresie powstawania informacji do „Słownika” w Czarnowcu było 14 domów i 136 mieszkańców, 1435 mórg ziemi dworskiej i 28 mórg ziemi włościańskiej. Połowę obszaru dworskiego zajmują lasy. Osad włościańskich było 20 – taka informacja znajduje się w „Słowniku”. Jak to się ma do 14 domów – nie sposób rozstrzygnąć.

„Słownik” jest dziełem typowo tekstowym. Obiekty geograficzne ułożone są w kolejności alfabetycznej. Nie zawiera map. *„Uważaliśmy i uważamy dopełnienie 'Słownika' obszernym atlasem z kilkunastu mapp złożonym a przedstawiającym te ziemie , o których dzieło wspomina. Lecz wstrzymaliśmy się z tym zamiarem przez wzgląd na znaczne koszta. 'Słownik' z takim atlasem byłby dwa razy droższy niż jest dzisiaj i w takim razie ceną swą odstraszyłby może publiczność czytającą, to jest chybiłby swego przeznaczenia”* – usprawiedliwiają się autorzy.

Musimy więc polegać na powyższym opisie tekstowym Czarnowca. To osadźmy go jeszcze w kontekście sąsiednich wsi. Na przykład takie Borawe (tuż przed 1880 rokiem) liczyło 467 mieszkańców, czyli było prawie cztery razy ludniejsze niż Czarnowiec. Dla Daniszewa dane dostępne są tylko z 1827 r. i wynika z nich, że było tam cztery domy i 71 mieszkańców. W Dzbeninie również w 1827 roku było 9 domów i 86 mieszkańców. Jak oni się tam mieścili?! W Drwęży – 22 domy i 168 mieszkańców. W Kaczynach-Tobolicach (bo tak się wówczas nazywała wieś), w 1827 r. – 8 domów, 32 mieszkańców. A ok. 1880 r. – 182 mieszkańców. Danych o liczbie domów brak. Zapieczne w 1827 r. – 12 domów, 92 mieszkańców.

Ornament zdobiący stronę tytułową jednego z rozdziałów „Przewodnika”. Tu w znacznym powiększeniu

Jest jeszcze inne wydawnictwo, w hasłowy sposób traktujące o Czarnowcu. To „Przewodnik po Królestwie Polskiem” opracowany przez Antoniego Bobińskiego i Józefa Michała Bazewicza z 1901 roku. Na stronie tytułowej znajduje się informacja, iż to „spis alfabetyczny: miast, osad, wsi, kolonii, folwarków i wszelkich miejscowości, jakkolwiek nazwę noszących”. Zatem wg „Przewodnika” nazwę Czarnowiec nosi wieś i folwark w guberni łomżyńskiej, powiecie ostrołęckim, gminie i parafii Rzekuń. Poczta i telegraf dla Czarnowca znajdowała się wtedy w Ostrołęce. Okręg sądowy (gminny lub sądu pokoju) również w Ostrołęce. „Najbliższa stacya kolejowa” także w Ostrołęce. Przewodnik odnotowuje jeszcze odległości Czarnowca od miasta powiatowego, od poczty i telegrafu oraz od stacji kolejowej. Zatem z Czarnowca do poczty w mieście powiatowym Ostrołęce trzeba przemierzyć siedem wiorst (ok. 7,5 km, dość daleko, nawet jak na plac Bema, gdzie wtedy mieściła się poczta, ale należy pamiętać, że wtedy układ dróg w Ostrołęce i

sąsiednich wsiach był nieco inny niż dziś), a do stacji kolejowej w Ostrołęce – dwie wiorsty.

Dodajmy jeszcze, że ówczesny powiat ostrołęcki składał się z miasta Ostrołęki (niecałe 9 tys. mieszkańców) oraz gmin: Czerwin, Dylewo, Goworowo, Myszyniec, Nakły, Nasiadki, Ostrołęka, Piski, Rzekuń, Szczawin, Troszyn, Wach.

Jacek Pawłowski

Zdjęcie główne to ornament zdobiący stronę tytułową jednego z rozdziałów „Przewodnika”. Tu w znacznym powiększeniu.

3565 37

SŁOWNIK GEOGRAFICZNY KRÓLESTWA POLSKIEGO

I INNYCH KRAJÓW SŁOWIAŃSKICH.

WYDANY

Pod Redakcyą

Filipa Sulimierskiego, redaktora *Wędrowca*, magistra nauk fizyczno-matematycznych b. Szkoły Głównej Warszawskiej.

Bronisława Chlebowskiego, magistra nauk filologiczno-historycznych b. Szkoły Głównej Warszawskiej.

Władysława Walewskiego, obywatela ziemskiego, kandydata nauk dyplomatycznych uniwersytetu dorpackiego.

Skład Główny w Redakcyi *Wędrowca*, ulica Nowy Świat Nr. 59.

TOM I.

WARSZAWA.

NAKŁADEM FILIPA SULIMIERSKIEGO I WŁADYSŁAWA WALEWSKIEGO

Druk „WIEKU” Nowy-Świat Nr. 59.

—
1880.

941.3:943.8

Zdjęcie strony tytułowej Słownika.

Wydawnictwo J. M. Bazewicza, w Warszawie, plac Warecki № 8.

PRZEWODNIK po KRÓLESTWIE ***** POLSKIM

na podstawie najnowszych źródeł opracowany przez
Ant. Bobińskiego i J. M. Bazewicza,

zawierający:

Spis alfabetyczny: miast, osad, wsi, kolonii, folwarków i wszelkich miejscowości, jakkolwiek nazwę noszących, znajdujących się w 10 guberniach Królestwa Polskiego, z wskazaniem gubernii, powiatu, gminy, parafii, sądów pokoju i gminnego, poczty, telegrafu, stacji kolejowej z odległościami; oraz informujący o podziale kraju pod względem administracyjnym, kościelnym i sądowym, o zakładach naukowych, przemysle i t. d.

W 2-CH TOMACH.

Z DODANIEM

WIELKIEJ MAPY ŚCIENNEJ GUBERNJI KRÓLESTWA POLSKIEGO.

TOM PIERWSZY.

WARSZAWA.

Druk Jana Ulasiewicza, Marszałkowska № 79.

1901.

Zdjęcie strony tytułowej Przewodnika.